

Самойленко А. О.

кандидат економічних наук, докторант
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Samoilenko Alla

PhD in Economics, Doctoral Student
SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розглянуто актуальні детермінанти «зеленої» економіки, чинники та причини її розвитку. Представлено дефініцію терміна «зелена економіка» за різними авторськими трактуваннями. Визначено державні дії в контексті забезпечення «озеленення» національних економік у межах світового співробітництва. З'ясовано систему оціночних показників виміру «зеленої» економіки, що дало змогу представити значимі індекси, які представляють процеси розвитку «зеленої» економіки не лише з позиції кількісного, а й якісного значення. Визначено перспективи та можливості подальшого розвитку і співпраці країн у напрямі інноваційного оновлення концепції «зеленої» економіки нового формату. Розроблено комплекс заходів щодо мінімізації негативного впливу на довкілля та при цьому ефективного використання природних ресурсів за збереження гідного рівня життя населення в рамках «зеленої» економіки.

Ключові слова: «зелена» економіка, природні ресурси, екологічна безпека, стратегічні пріоритети, система оцінки.

Вступ та постановка проблеми. Сучасна глобальна економіка знаходиться у фазі дуже активного інноваційно-технологічного розвитку. При цьому глобальні проблеми людства, такі як кліматичні зміни, вичерпання ресурсів, бідність, перенаселення, виснаження невідновлювальних джерел та ресурсів тощо, потребують дієвого регулювання з боку світової спільноти. Тому в даному контексті формування нової «зеленої» економіки має передбачити зростання ролі держави і міждержавних органів щодо створення умов для розвитку нових «зелених» технологій та екологізації галузей світового господарства. Отже, дослідження процесів «зеленого» зростання як інструменту інноваційного розвитку «зеленої» економіки є актуальним завданням наукового пошуку сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема титку категоріально-понятійного апарату концепції «зеленої» економіки у сучасній науці відображено в публікаціях різних науковців. Питання термінологічного значення представлено в роботах авторів, як Я.П. Квач, К.В. Фірсова [1], А.С. Кумачова [2], Є.А. Зябіна [4]. Експерти Центру Разумкова у своїх аналітичних доповідях представили системи оцінки «зеленої» економіки за різними показниками. Сучасні процеси та моделі розвитку «зеленої» економіки у своїх наукових дослідженнях визначили К. Маркевич, В. Сіденко [7], Т.І. Грицюк [8], О.С. Чмир, Н.П. Захаркевич [11]. Проте внаслідок активізації процесів розвитку «зеленої» економіки поза увагою залишаються питання систематизації подальших стратегій світового співробітництва в даному актуальному аспекті, що й потребує подальших досліджень.

Метою роботи є узагальнення детермінантних підходів до визначення «зеленої» економіки, її специфічних рис, систем оцінки та виміру в сучасних умовах глобалізованого розвитку світової спільноти.

Результати дослідження. У 1989 р. у звіті уряду Великої Британії «Концепція зеленої економіки» групою відомих учених Д. Піарс, А. Маркандія, С. Барбієр уперше був використаний термін «зелена» економіка. Своєю чергою, в офіційних документах ООН з охорони навколиш-

нього середовища «зелена» економіка розглядалася як можливість поліпшення добробуту людей та соціальної рівності, яка значно зменшує екологічні ризики й екологічні дефіцити [1]. Отже, формування концепції «зеленої» економіки поставило на меті надання можливостей для стратегії економічного розвитку людства.

В офіційних документах ЮНЕП [3] акцент робиться на тому, що під час переходу до «зеленої» економіки державна політика має спрямовуватися на процеси «озеленення» економіки через інноваційно-інвестиційну діяльність, зокрема:

- пріоритет державної політики у стимулюючих сферах щодо розвитку «зелених» секторів економіки. І при цьому необхідність обмеження витрат у сферах, що виснажують природний капітал;
- створення умов для пільгового оподаткування для структур, які стимулюють зростання «зелених» інновацій;
- спрямування інвестицій до енергозберігаючих ресурсів та систем.

Формування «зеленої» економіки відбувалося в контексті концепції сталого розвитку, що базується на забезпеченні гармонійних відносин між екологією людини та екологією простору, в якому вона функціонує. Вивчаючи різні авторські погляди [4], варто зазначити, що теоретичний аспект «зеленої» економіки має дуже розгалужене трактування залежно від інструменту управління процесами забезпечення сталого розвитку. Найбільш осучаснені визначення «зеленої» економіки представлено в табл. 1.

Узагальнюючи представлені визначення «зеленої» економіки, можна зазначити, що в основу даного визначення покладено контекст сталого розвитку, який може забезпечуватися гармонійними екологічними відносинами між людиною та простором. Теоретичний аспект категорії «зелена» економіка має досить широке трактування, оскільки вона постає інструментом управління процесами, які пов'язані із забезпеченням можливостей сталого розвитку в умовах глобалізації.

Експерти ЮНЕП [3] зазначають про важливість десяти ключових секторів «зеленої» економіки та пов'язано із цим необхідність інвестування 2% світо-

Дефініція терміна «зелена» економіка за різними авторськими трактуваннями

№ з/п	Визначення поняття «зелена» економіка	Автор визначення
1	Це така економіка, яка підвищує добробут людей та забезпечує їх соціальну справедливість, а також істотно знижує ризики для навколишнього середовища	UNEP [3]
2	Розглядається з позиції раціонального використання природних і людських ресурсів, що знижує ризики для навколишнього середовища за допомогою економічних, правових та ринкових механізмів у напрямі вирішення завдань сталого розвитку	Є.А. Зябіна [4]
3	Це процес, який призводить до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості за одночасного зниження ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів	І.О. Солошич [5]
4	За допомогою економічних, зокрема ефективних, ринкових механізмів у контексті сталого розвитку «зелена» економіка інтегрує у собі екологію людини та простору в одне системне ціле	Б.С. Патон [6]
5	«Зелена» економіка визначається як економічне зростання та екологічна відповідальність за одночасного поступу в соціальному розвитку. Велика увага приділяється інноваціям (економічним, соціальним та екологічним)	Міжнародна торгова палата [7]

Таблиця 2

Система оціночних показників виміру «зеленої» економіки

№ з/п	Оціночний показник	Характеристика
1	Система еколого-економічного обліку ООН (United Nations' System of Environmental-Economic Accounting, SEEA)	Систематизовані стандарти бухгалтерського обліку, за допомогою яких вимірюється фінансова спроможність економіки до охорони навколишнього середовища. Система була прийнята у березні 2012 р. на 43-й сесії Статистичної комісії ООН як міжнародний стандарт і створена як концептуальна основа розуміння взаємодії економіки та навколишнього середовища
2	Глобальне партнерство з обліку багатства та оцінки екосистемних послуг (Wealth Accounting and Valuation of Ecosystem Services, WAVES)	Діяльність спрямована на розроблення міжнародних узгоджених методів обліку природного капіталу та екосистемних послуг, надання допомоги країнам у прийнятті звітності та включення її у розроблення політики
3	Індикатори «зеленого» зростання за методологією ОЕСР (GreenGrowthIndicators)	Чотири основні групи: екологічна та ресурсна продуктивність, база природних активів, екологічний вимір якості життя, економічні можливості та політичні заходи реагування

Джерело: складено за даними [7–9]

вого ВВП у них, а саме: промисловість; сільське господарство; житлово-комунальне господарство; енергетику; рибальство; лісове господарство; сферу туризму й транспорту; утилізацію та переробку відходів; управління водними ресурсами [3; 7].

Сучасна «зелена» економіка нині розглядається переважно на якісному рівні за допомогою різних систем оцінки. Міжнародна організація GRESB у 2009 р. опублікувала першу систему оцінок виміру «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку [9]. За допомогою створеної міжнародною організацією GRESB методології системи оцінювання з'явилася можливість проведення моніторингу інфраструктурних проєктів, а саме: енергетики та передачі електроенергії, транспорту, водовідведення, соціальної інфраструктури й телекомунікації. За методикою GRESB рейтинг оцінюється на підставі показників якості менеджменту, профілю ризиків, політики розкриття інформації тощо.

Узагальнену систему оцінки виміру «зеленої» економіки представлено в табл. 2.

Отже, за допомогою міжнародних рейтингів на базі комплексної оцінки стало можливим виявити позицію країни в глобальній економіці, оцінити результативність діяльності її інститутів, політики тощо. Показниками, які дають змогу виявити ступінь «зеленості» світової економіки, стали такі індексні значення (табл. 3). Сьогодні яскравим прикладом виявлення ступеня «зеленості» світової економіки є глобальний індекс «зеленої» економіки (The Global Green Economy Index, GGEL), розроблений рейтинговим агентством Dual Citizenry у 2010 р. Він

вимірює ефективність та поступ у «зеленій» економіці на основі експертного опитування у 130 країнах світу.

Дані індексні значення «зеленої» економіки дають змогу оцінити ступінь екологічної розвинутості політики країни, її можливостей наближення до умов сталого розвитку, створення сприятливих умов для багатостороннього співробітництва країн у напрямі охорони навколишнього середовища.

Світова спільнота, співпрацюючи в напрямі активізації розвитку концепції «зеленої» економіки, ставить за мету формування дієвого середовища для економічного і соціального прогресу. У цьому напрямі країни працюють над мінімізацією негативного впливу на довкілля та при цьому ефективного використання природних ресурсів за збереження гідного рівня життя населення [11]:

- збереження, відтворення та захист природних ресурсів та біорізноманіття;
- підвищення ресурсоефективності та продуктивності залучених у господарський обіг природних ресурсів і зменшення обсягу їхніх відходів;
- економічний розвиток на основі структурних змін щодо підвищення ролі «зелених» секторів економіки з одночасним забезпеченням соціального прогресу в «зелених» сегментах економіки;
- сприяння підвищенню зайнятості у «зеленому» секторі економіки, якості товарів та послуг «зеленої» продукції.

Отже, концепція «зеленої економіки» згуртовує уряди та бізнес-структури до збалансованого співробітництва через сприяння розширенню можливостей інвестування

Індексні значення виміру «зеленої» економіки

№ з/п	Індексний показник	Характеристика
1	Глобальний індекс «зеленої» економіки (The Global Green Economy Index, GGEI)	Вимірює ефективність та поступ у «зеленій» економіці на основі експертного опитування у 130 країнах світу. Даний індекс використовує кількісні та якісні показники: – управління та зміна клімату (висвітлення у ЗМІ, на міжнародних форумах, конвенціях, результати зміни клімату); – ефективність галузей (будівництво, енергетика, транспорт, туризм та ін.); – ринки та інвестиції (ВДЕ, екотехнології, корпоративна стабільність, стимулювання екологічних інвестицій); – довкілля (сільське господарство, рибальство, ліси, якість повітря та води, біологічне та природне середовище)
2	Індекс низьковуглецевої економіки (The Low Carbon Economy Index, LCEI)	Показник дає змогу оцінити поступ країни G20 у частині скорочення рівня інтенсивності викидів вуглецю. Розраховується як співвідношення обсягу викидів вуглецю до ВВП за відповідний рік. На результат даного індексу впливають такі чинники: щільність населення енергоефективність, витрати пального, структура економіки в країні та стан кліматичної системи
3	Індекс екологічної ефективності (Environmental Performance Index, EPI)	Комплексний показник оцінки екологічної політики держави й окремих її суб'єктів, який визначається за 24 показниками ефективності по десятих категоріях: стан здоров'я, навколишнє середовище та життєздатність екосистеми тощо. Даний індекс дає змогу оцінити ступінь досягнення країною встановлених цілей екологічної політики
4	Глобальний індекс екологічно чистих інновацій (Global Clean tech innovation Index, GCI)	Показник являє собою співвідношення витрат на розвиток інновацій та отриманого ефекту. Він розраховується по 40 країнах світу як зважена сума оцінок двох груп показників: – наявні ресурси та умови для проведення інновацій; – досягнуті практичні результати здійснення інновацій

Джерело: складено за даними [8; 9]

у природний капітал, вирішення енергетичних та екологічних проблем, раціональне використання земель, вирішення питань щодо оптимального розподілу обмежених ресурсів та поліпшення управління ними. Тому й подальші стратегії розвитку «зеленої» економіки передбачають гармонійне поєднання економічних потреб суспільства з потребою постійного відновлення і збереження довкілля.

Висновки. Сучасна концепція «зеленої» економіки об'єднує світову спільноту єдиною метою – подолання екологічних проблем задля збереження якості довкілля, раціонального використання природних ресурсів та

досягнення цілей сталого розвитку. Оновлені екологічні способи виробництва і споживання, які відповідатимуть цілям сталого розвитку, зможуть гарантувати безпеку подальшого розвитку людства на принципах «жити в гармонії з природою». Однак при цьому стратегії переходу до «зеленої економіки» потребують інноваційних економічних важелів на рівні національних економік зокрема та в контексті світового співробітництва. Тому і перспектива подальших досліджень можливих моделей розвитку «зеленої» економіки полягає у визначенні найкращих сучасних напрямів екологізації в теоретичному та практичному аспектах.

Список використаних джерел:

1. Квач Я.П., Фірсова К.В. «Зелена економіка»: можливості для України. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 6. С. 52–56. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/12.pdf> (дата звернення: 14.01.2022).
2. Кумачова А.С. Політика формування та розвитку «зеленої економіки» як специфічний об'єкт державного регулювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=934> (дата звернення: 14.01.2022).
3. Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обобщающий доклад для представителей властных структур. URL: <http://www.unep.org/greenconomy.pdf> (дата звернення: 14.01.2022).
4. Зябіна Є.А. Теоретичні аспекти формування «зеленої економіки» в контексті сталого розвитку. *Механізм регулювання економіки*. 2016. № 3. С. 116–121. URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_30 (дата звернення: 14.01.2022).
5. Солошич І.О. «Зелена економіка» в контексті забезпечення переходу України до сталого розвитку. *Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2013_6_1.pdf (дата звернення: 14.01.2022).
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.Є. Патона. Київ : Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2012. 72 с.
7. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український аспект / за ред. К. Маркевич, В. Сіденко. Київ : Центр Разумкова, 2019. 316 с.
8. Грицьок Т.І. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» у країнах світу. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081> (дата звернення: 14.01.2022).
9. Про системи оцінки та виміру «зеленої» економіки : аналітична доповідь. *Razumkov centre*. 09.09.2020. URL: <https://ecolog-ua.com/news/pro-systemy-ocinky-ta-vymiru-zelenoyi-ekonomiky> (дата звернення: 14.01.2022).
10. Дубович І. Сучасні моделі екологізації економіки: поняття, єдності, суперечності та напрями взаємодії. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2018. Вип. 17. С. 158–164. URL: <http://fasu.ntu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/241/182>. (дата звернення: 14.01.2022).

11. Чмир О.С., Захаркевич Н.П. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3(33). С. 54–62. URL: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/241> (дата звернення: 14.01.2022).

References:

1. Kvach Ya.P., Firsova K.V. (2015) «Zelena ekonomika»: mozhyvosti dlya Ukrayiny. [Green Economy: Opportunities for Ukraine]. *Visnyk Mykolayivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho*. № 6. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/12.pdf>. (in Ukrainian)
2. Kumachova A.S. (2015). Polityka formuvannya ta rozvytku «zelenoyi ekonomiky» yak spetsyfichnyy obyekt derzhavnogo rehuluvannya [The policy of formation and development of the «green economy» as a specific object of state regulation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 12. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=934> (in Ukrainian)
3. UNEP (2011), “Towards a «green» economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication – a synthesis report for the representatives of power structures”, available at: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_synthesis_ru.pdf
4. Zhabina Ye.A. (2016). Teoretychni aspekty formuvannya «zelenoyi ekonomiky» v konteksti staloho rozvytku [Theoretical aspects of the formation of the «green economy» in the context of sustainable development]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*. № 3. Available at: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_30. (in Ukrainian)
5. Solochek, I.A., Podlesnik, V.V. (2013). «Zelena ekonomika» v konteksti zabezpechennya perekhodu Ukrayiny do staloho rozvytku [«Green» economy in the context of ensuring Ukraine’s transition to sustainable development]. *Scientific reports of National University of life and environmental Sciences of Ukraine*. № 6. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nd_2013_6_1.pdf (in Ukrainian)
6. The national paradigm of sustainable development of Ukraine (2012). Kyiv, State institution “Institute of environmental Economics and sustainable development National Academy of Sciences of Ukraine”, 72. (in Ukrainian)
7. Markevych, K., Sidenko V. (2019). «Zeleni» investytsiyi u stalomu rozvytku: svitovyy dosvid ta ukrayinskyy aspekt [«Green» investments in sustainable development: world experience and Ukrainian aspect]. Razumkov Center. (in Ukrainian)
8. Hrytsyuk T.I. Stratehichni priorytety rozvytku «zelenoyi ekonomiky» u krayinakh svitu [Strategic priorities for the development of the «green economy» in the world]. *Efektivna ekonomika*. № 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>. (in Ukrainian)
9. Pro systemy otsinky ta vymiry «zelenoyi» ekonomiky (2020). [On the systems of evaluation and measurement of the «green» economy]. Analitichna dopovid Razumkov centre. 09.09.2020.
10. I. Dubovich Suchasni modeli ekolohizatsiyi ekonomiky: ponyattya, yednosti, superechnosti ta napryamy vzayemodiyi [Modern models of greening the economy: the concept, unity, contradictions and areas of interaction.]. *Naukovi pratsi Lisivnychoyi akademiyi nauk Ukrayiny*. № 17. Available at: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/241/182>. (in Ukrainian)
11. Chmyr O.S., Zakharkivych N.P. (2013) «Zelena» ekonomika: sutnist, tsili ta bazovi pryntsyipy [Green economy: essence, goals and basic principles]. *Ekonomichnyy visnyk Donbasu*. № 3 (33). Available at: <http://fasu.nltu.edu.ua/index.php/nplanu/article/view/241>. (in Ukrainian)

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF «GREEN» ECONOMY IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary. The article considers the current and more significant «green» economy determinants, factors and reasons for its development. The definition of the term «green economy» according to various author’s interpretations is presented. The state actions in the context of ensuring the national economies «greening» in the global cooperation framework are identified. The author clarified the system of the «green» economy evaluation indicators. It allowed to present significant indices that represent the development processes of the «green» economy not only in terms of quantitative but also qualitative value. Ecological methods of production and consumption were updated, which will result in meeting the sustainable development goals. It will be also able to guarantee the security of mankind further development on the principles of «living in harmony with nature». As a result, it was found that in order to ensure environmental and social sustainability, various international rankings began to be formed. With the help of these rankings a comprehensive assessment made it possible to identify the country’s position in the global economy, assess the effectiveness of its institutions, policies and more. The index values of the «green» economy was proved to allow to assess the degree of ecological development of the country’s policy, its opportunities to approach the conditions of sustainable development, creating favorable conditions for multilateral cooperation in the field of environmental protection. Prospects and opportunities for further development and cooperation of countries in the innovative renewal direction of the new format «green» economy concept are identified. It is noted that the world community, cooperating in the direction of the concept of «green» economy development intensification aims to create an effective environment for economic and social progress. In this direction, countries are working to minimize the negative impact on the environment and the efficient use of natural resources while maintaining a decent standard of living. Thus, it was found that the modern concept of «green» economy unites the world community with a single goal – to overcome environmental problems in order to preserve the environment quality, rational use of natural resources and achieve sustainable development goals.

Key words: «green» economy, natural resources, environmental security, strategic priorities, evaluation system.